

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 1/2019

MORALNO-TEOLOGICZNE I SPOŁECZNO-PRAWNE ASPEKTY KARY
ŚMIERCI

MORAL- THEOLOGICAL AND LEGAL- SOCIAL ASPECTS
OF THE CAPITAL PUNISHMENT

MAGDALENA PŁOTCZYK

Radom Academy of Economics (Poland)
e-mail: mplotczyk@wsh.pl

ABSTRACT *The object of exploration in the article is a capital punishment. This penalty has had its followers and adversaries. The both groups tend to show the superiority of own reasoning. The article is focused on moral-theological and social-legal issues concerning a capital punishment. Aforementioned issues are controversial.*

KEY WORDS: *capital punishment, law, ethics, theology, society*

WSTĘP

Celem artykułu jest analiza moralno-teologicznego i prawnospołecznego aspektu kary śmierci. W wymiarze prawnym kara śmierci jest rozumiana jako sankcja. W wymiarze społecznym kara ta stanowi wyraz przekonania o niemożliwości resocjalizacji osoby, na którą jest nakładana. Kara ta była bowiem dość często uznawana za narzędzie uzdrawiania społeczeństwa z anarchii i barbarzyństwa. Oznacza ona jednak złamanie zasady nienaruszalności ludzkiego życia, przez co powyższa sankcja wchodzi w konflikt z podstawowymi wartościami chrześcijańskimi, a to wydaje się być ważnym argumentem przeciwko stosowaniu kary śmierci – przynajmniej na gruncie Kościoła. Jak się jednak okazało, na przestrzeni wieków argument ten nie był brany pod uwagę, a za zasadnością stosowania kary śmierci opowiadało się jego wielu ojców i zwierzchników. Dlatego problem kary śmierci, bardziej niż inne, prowokuje do dyskusji na temat kwestii moralno-teologicznych.

Kiedy w 1231 roku przez papieża Grzegorza IX została założona instytucja Inkwizycji, kara śmierci była stosowana nader często, co było jawnym odwróceniem się od chrześcijańskiej zasady nienaruszalności i świętości ludzkiego życia, o której pisali myśliciele wczesnochrześcijańscy (Jurczyk, 2016; Lang, 2015; Słownik społeczny, 2004; Ślipko, 2000). Przekonanie o zasadności kary śmierci utrzymywało się długo i to nie tylko na gruncie Kościoła. Stanowiło to popularne instrumentarium władzy wielu władców. Autorzy aktów prawnych traktowali jednak kwestie moralno-etyczne jako drugorzędne, na pierwszym planie umieszczając przede wszystkim prewencję, której narzędziem miała być właśnie kara śmierci. Czy jednak na pewno? Z takim pytaniem na arenę myśli oświeceniowej wstąpił Cesare Beccaria, autor głośnego dzieła pt. *O przestępstwach i karach*, zawierającego doktrynę negacji instytucji kary śmierci. Dzieło to zapoczątkowało równie głośny spór między tzw. retencjonistami (zwolennikami kary śmierci) a abolicjonistami, przeciwnikami kary śmierci (Lang, 2015). Spór ten przerwał trwającą przez wieki znową milczenia, zaś poglądy samego Beccari stały się inspiracją dla późniejszych myślicieli. „Najznamienitsi z nich to przedstawiciele XIX-wiecznej myśli filozoficzno-prawnej – Charles Lucas, Jeremy Bentham, czy też Friedrich von Holtzendorff, słynny reformator więziennictwa. Wszyscy trzej byli zwolennikami usunięcia kary śmierci z katalogu sankcji prawa” (Jurczyk, 2016, p. 60).

Wielu przeciwników kary śmierci można także znaleźć wśród obrońców praw człowieka. Ich sprzeciw budzą formy jej wykonywania. Często były one bardziej okrutne od czynów, za które groziła. Niekiedy też kara śmierci była nakładana na sprawców drobnych przewinień. Z tego względu pytanie o celowość takiej formy kary okazuje się tym bardziej zasadne, rzucając cień na sam system, który ją aprobuje. W każdym przypadku wykonanie wyroku kary śmierci, bez względu na jego formę, oznacza z etycznego punktu widzenia brak możliwości moralnej przemiany skazanego. Jego podstawę stanowi uzasadnione przekonanie organu wymiaru sprawiedliwości o niepowodzeniu jej każdej próby. Czasami jednak, jak pisał Stephen King w powieści *Zielona Miła*, organ ten popełnia błąd, a na śmierć zostaje skazana niewinna osoba.

Każda z takich pomyłek uderza w autorytet sądu jako organu wymiaru sprawiedliwości, ale przede wszystkim rzuca cień na sam system, który dopuszcza stosowanie kary śmierci. I nie ma wówczas żadnego znaczenia fakt, że kara ta ma swoje umocowanie w aktach prawnych oraz innych aktach (w tym dokumentach kościelnych, takich jak np. Konstytucje apostolskie). Ten pochodzący z przełomu IV i V wieku dokument był właśnie, na gruncie teologii chrześcijańskiej, niezwykle istotnym „dokumentem dopuszczającym możliwość kary śmierci wykonywanej na sprawcach największych zbrodni. Co więcej, jest w nim zapis, zgodnie z którym zabójstwo niewinnego jest grzechem, ale słuszne jest stracenie przestępcy. Jednakże kara ta może być wymierzana wyłącznie przez władzę państwową” (Jurczyk, 2016, p.59; Pawluk, 1977, p. 213-214).

Pojawia się pytanie, kto ponosi odpowiedzialność za wykonanie kary śmierci, jeśli „przestępca” okaże się niewinny? Wystąpienie nawet jednego takiego przypadku jest już mocnym argumentem przeciwko karze śmierci w ogóle. Argument ten był długo niedostrzegany i niedoceniany. Przeciwnie, niektórzy zwolennicy kary śmierci próbowali znaleźć usprawiedliwienie jej stosowania. I tak, na przykład, św. Augustyn z Hippony zaliczał karę śmierci za herezję do *zabójstw niepodpadających pod grzech zabójstwa* (Augustyn z Hippony, 1977). Z kolei św. Tomasz z Akwinu pisał, iż „grzeszników nie tylko wolno zabijać, ale i trzeba” (Ślipko, 2000, p. 49; Lang, p. 107). W ten sposób stosunek do kary śmierci za herezję, stał się symbolem upowszechniającego się przekonania, że chrześcijaństwo najlepiej krzewić mieczem. Tym samym był on, paradoksalnie, nie przejawem wiary, lecz niewiary – w człowieka oraz w wartości. „Jeśli bowiem człowiekowi odbierze się życie na mocy wyroku sądowego, to odbierze mu się to, co ma wartość

największą. Jak czytamy w Piśmie Świętym, życie ludzkie jest bezcenne” (Uglorz, 2012, wyd. internetowe). „Wszystko, co posiada człowiek, odda za swoje życie” (Hi 2,4). Dlatego też kara śmierci i jej stosowanie ujawnia paradoksy, jakie przez wieki zdążyły wpleść się w historię Kościoła, choć długo ich nie dostrzegano. Momentem, który można uznać za początek zmian w tej kwestii była II wojna światowa, kiedy zaczęto rozumieć, że w wyniku działań wojennych śmierć zanadto wkradła się w życie społeczeństw. Przełom nastąpił jednak znacznie później – m.in. w nauczaniu Jana Pawła II i papieża Franciszka, którzy zwracają uwagę na sprzeczności kary śmierci z Ewangelią. Należy bowiem podkreślić, iż, w świetle Ewangelii, zabójstwo zawsze będzie grzechem, bez względu na to, czy dokonuje go prawodawca czy też biblijny łotr.

WNIOSKI

Reasumując, problem kary śmierci należy do tej grupy problemów wymagających odpowiedniej „kondycji sumienia”, a nie tylko rozumu. Z drugiej strony, kara ta była powszechnie stosowana na podstawie funkcjonujących kodeksów prawnych, a jej stosowania nie zabraniali zwierzchnicy Kościoła stojący na straży moralności. Może zatem okazać się trafne spostrzeżenie, iż ich stosunek do kary śmierci należy uznać przynajmniej za rodzaj teologicznej niespójności, o ile nie za rodzaj biblijnego „umywania rąk” (w odniesieniu do złamania piątego przykazania Dekalogu). Na gruncie Kościoła stosowanie powyższej kary przez wieki stanowiło wyraz przekonania jej wykonawców i zwolenników o tym, że duchowa odnowa grzesznika nie jest możliwa, a jeśli tak, to – ich zdaniem – nie było także możliwe jego nawrócenie. Dlatego ze spostrzeżeń poczynionych w niniejszym tekście można uznać, iż upowszechnione w wiekach średnich przekonanie o sensowności kary śmierci (m.in. za herezję) najbardziej uderza w ewangelizacyjną działalność samego Kościoła.

BIBLIOGRAPHY:

- Augustyn z Hippony (1977). O Państwie Bożym. tł. W. Kornatowski. Warszawa: PAX.
- Jurczyk, M.B. (2016). Historia kary śmierci na przestrzeni wieków w wybranych koncepcjach filozoficznych. Studenckie Zeszyty Naukowe, 19 (28).

- Lang, M. (2015). Kara śmierci a prawa człowieka. *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea.*
- Pawluk, T. (1977). Stosunek Kościoła pierwszych wieków do kary śmierci. *Prawo Kanoniczne*, 3-4.
- Szlachta, B. (2004). *Słownik społeczny.* Kraków: WAM.
- Ślipko, T. (2000). Kara śmierci z teologicznego i filozoficznego punktu widzenia. Kraków: WAM.
- Uglorz, M. (2012). Kara śmierci – refleksja etyczno-teologiczna. *Ewangelickie Duszpasterstwo*, [http:// www. edwi. pl.](http://www.edwi.pl) (access: 2012, 01, 14).